

# Kvóty hospodářských zvířat a tvář krajiny

*Je možné udržet  
druhově bohaté louky?*

VILÉM PAVLŮ  
MICHAL HEJCMAN

Témata naznačená v titulku spolu nesouvisí jen zdánlivě. Nedávno byly při projednávání vstupu České republiky do Evropské unie stanoveny poměrně nízké kvóty hospodářských zvířat, na něž budeme pobírat dotace z evropských fondů. Stavy býložravých zvířat (skotu, ovcí, koz) budou ovšem rozhodovat o rozloze obhospodařovaných luk a pastvin. Je to nějak důležité? Potřebujeme rozlehlé louky? Většina travních porostů ve střední Evropě, a tedy i u nás, vznikala víceméně od neolitu a po celou dobu je člověk udržoval pastvou nebo kosením. Co se změní, jestliže louky zpustnou a zarostou?

## Z luk a pastvin travní úhor

K výrazným změnám v obhospodařování luk a pastvin na území České republiky došlo až ve 20. století, a to hned ve třech vlnách:

- Po druhé světové válce se přestaly obhospodařovat některé travní porosty v horských a podhorských oblastech, kde se o ně dříve staralo německé obyvatelstvo. V padesátých letech byly zakládány státní statky a jednotná zemědělská družstva, pro jejichž intenzivní hospodaření se horské louky a pastviny nehodily.

- V šedesátých letech se začala vyhlašovat chráněná území a pastvu začali zakazovat ochranáři v domnění, že by mohla poškozovat chráněné druhy rostlin. Například při vyhlašování Krkonošského národního parku r. 1963 byla pastva v hřebenových polích Krkonoš zakázána. Na druhou stranu byl ale zákaz hospodaření leckde užitečný, protože v sedmdesátých a osmdesátých letech od některých lokalit odvrátil hrozbu velkovýrobních technologií a intenzifikace, která obnášela hnojení, meliorace, pozemkové úpravy apod. Z neobhospodařovaných luk a pastvin ovšem postupně mizely některé ohrožené druhy.

Dr. Vilém Pavlů (\*1962) vystudoval Agronomickou fakultu České zemědělské univerzity v Praze. Ve Výzkumném ústavu rostlinné výroby Praha se na Výzkumné stanici travních ekosystémů v Liberci zabývá vlivem pastvy na vegetaci travních porostů.

Mgr. Michal Hejzman (\*1976) vystudoval geobotaniku na Biologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Na České zemědělské univerzitě v Praze se věnuje výzkumu vlivu pastvy na vegetaci horských luk a problematice zemědělství v horských oblastech. Sám farmaří.



Pastva jalovic v Jizerských horách

- Po roce 1989 se v pohraničních oblastech rozpadly státní statky a klesly stavy hospodářských zvířat (přízpůsobily se poptávce po masu a mléku). Stavy skotu klesly na méně než polovinu (viz graf na následující straně). Celková plocha travních porostů v té době vzrostla zhruba o jednu osminu plochy, přestože jich část byla zalesněna. Zůstalo totiž ladem dalších bezmála 120 000 ha orné půdy, z níž se staly spontánní travní úhory (ve statistických přehledech jsou dosud vedeny jako orná půda).

## Kam s posečenou trávou?

Od začátku 20. století se podíl trvalých travních porostů v České republice pohyboval okolo 20 % z celkové výměry zemědělské půdy. Před druhou světovou válkou bylo v naší republice tolik dobytka, že mu tráva na pastvinách nestačila, i v nížinách se zkrmovala tak nekvalitní píce, jako je sláma. Nyní je v České republice něco přes 20 % travních ploch (v Evropské unii je jich mnohem více, bezmála 40 %). Značná část svažitě zemědělské půdy u nás je však ohrožena vodní erozí, tudíž bude potřeba další zatravnování. Pokud se tato půda nebude rovnou zalesňovat, zvýší se později podíl travních porostů na zhruba 30 %. Hospodářských zvířat ale ubývá a trávu nestačí zužitkovat ani dnes. Ostatně pro výživu dojnic a výkrm býků se (především v nižších polo-

Takhle se odnášelo seno z oblasti nad horní hranicí lesa v okolí Lučnické boudy v Krkonoších na začátku 20. století (snímek archiv KRNAP)





Nahoře: Senoseč v okolí Luční boudy v Krkonoších na začátku 20. století (snímek archiv KRNAP)  
Dole: Intenzivně využívané travní porosty v Obřím dole na konci 19. století (snímek archiv KRNAP)

hách) využívají pícniny pěstované na orné půdě (kuřice, jeteloviny, jetelotravní směsky).

Co budeme v takové situaci dělat s narostlou travní hmotou? Rozpor se zatím řeší státními dotacemi na údržbu krajiny – za pastvu a kosení s odvozem sena dostane zemědělec peníze. Chce-li je skutečně dostat, nesmí trávu „mulčovat“ (drtit ji a nechávat na místě) a také musí prokázat, že má na plochu pastviny požadované množství zvířat (záměrně píšeme množství, nejde totiž o počet, nýbrž o hmotnost). K splnění požadavku mu ale postačí zhruba třetina krávy na hektar. A jak to také může vypadat v praxi? V horských či podhorských oblastech se „obhospodařovaná“ louka jednou za rok prostě „přepase“ (pošlape) stádečkem zvířat.

Stavy zvířat a obhospodařování travních porostů

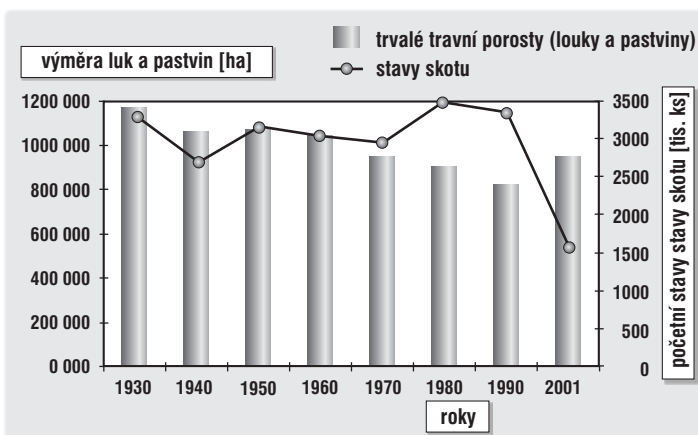
### Stavy zvířat a obhospodařování travních porostů

V zemích Evropské unie je každému státu přidělena kvóta, tj. počet povolených hospodářských zvířat, od něž se odvíjí výše dotací. Kvóty pro naši republiku jsou nízké nejen pro krávy, ale kupodivu i pro ovce, jichž je v Evropské unii nedostatek (ovčí produkty se dovážejí ze států mimo unii). Pro srovnání: v roce 1989 se u nás chovalo 220 000 kusů bahníc (ovcí po porodu), dnes pouze 57 000 bahníc, kvóta pro naši republiku je beztak jen 67 000 bahníc. Není tomu tak ve všech zemích unie (např. pro území bývalé NDR se počítá s milionem ovcí). Nízké stavy hospodářských zvířat a perspektiva jejich chovu vyvolávají obavy nejen v zemědělci, ale také v nejednom přírodovědci. Bez řádného obhospodařování trvalých travních porostů zaniknou některé lokality vzácných rostlin i typická luční a pastevní společenstva. Ptáte se, proč jsou dnes jako první opouštěny travní porosty, které jsou přírodovědecky nejcennější? Odpověď je jednoduchá. Píce z travních porostů je nadbytek, a tak zemědělec využívá pouze porosty s vyšší produkci i vyšší výživnou hodnotou, popřípadě ty, s jejichž sklizní má nejméně práce. Do těchto kategorií však extenzivní louky s ohroženými druhy nepatří.

### Tráva jako zdroj energie?

Dnes už je u nás polovina travních porostů pro produkci píce „nepotřebná“. Teoreticky by se travní hmota dala využít na výrobu kompostů nebo jako zdroj energie. Vzhledem k vysokým nákladům je to ale zatím ekonomicky neúnosné. Zbývá snad jen zalesňování, buď umělé, nebo přirozené. Kdyby se (hypoteticky) celá plocha nevyužívaných pastvin a luk zalesnila nebo nechala zarůst náletem, snížila by se mozaikovitost krajiny a zlikvidovala by se většina přírodovědecky hodnotných travních porostů. Nechceme rozebírat, jaký vliv by mohl mít zvýšený podíl lesů na tvář naší krajiny. Jisté však je, že travní porost – na rozdíl od lesa – je nevhodnější způsob konzervace půdy. A tu bychom v budoucnu ještě mohli potřebovat. Podíl nelesních ploch v krajině je kulturním dědictvím, které vznikalo po tisíciletí. Jsou-li kvóty hospodářských zvířat nízké, patrně bychom měli najít prostředky na to, abychom si louky udržovali jiným způsobem. Zatím tento problém trápí pouze malou část obyvatel České republiky, ale v budoucnosti by se mohl dotknout české krajiny, a tím i každého z nás. □

Vývoj výměry trvalých travních porostů a stavy skotu v ČR



Medici jsou mezi ostatními akademiky známi pro svůj cynismus. Nechci omlouvat tuto vlastnost, která ostatně se týká více slov než skutků, ale vysvětlil bych ji jako duševní reakci, která nastává proti medicínskému materialismu a která je jakýmsi neuvědomělým narkotikem proti nelibosti, jež vzniká při ztrátě iluze. Na štěstí nepropadne každý medik stejnou měrou této reakci, která ostatně je pomíjivá. Je příznačné, že cynismus medicínský je na vrcholu u mediků, ale u hotových lékařů slabší. Patrně proto, že styk s nemocnými lidmi na klinikách a v praxi vyrovnává do značné míry jednostrannost materialismu přírodovědeckého a učí divít se na člověka zase více ze stránky lidské. Studium medicíny tedy nese s sebou jistý předrod duševní nebo filosofický, jehož podstata tkví v požadavku smířiti se s přírodovědeckým názorem na člověka a při tom neurážet v sobě úctu ke člověku. Není náhodou, že je mezi lékaři mnoho hudebníků, literátů a vůbec příznivců umění a že lékaři slynou jistým stupněm ušlechtilého požitkářství.

Jan Bělehrádek, projev při zahájení školního roku 1930/1931, citováno z knihy Jan Bělehrádek a jeho cesta ke svobodě ducha, s. 253